

УДК 811.111'367.625'37-112

DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2024.848.59-71>

THE DYNAMICS OF ENGLISH SENSORY VERBS MORPHOLOGICAL CHARACTERISTICS

ДИНАМІКА МОРФОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК АНГЛІЙСЬКИХ СЕНСОРНИХ ДІЄСЛІВ

Наталія ГОЛОВАЦЬКА

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
n.holovatska@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2051-9454>

The study is focused on the analysis of the dynamic development of the morphological functions of the main sensory verbs, which make up the core of five lexical-semantic fields of visual, auditory, gustatory, olfactory and tactile sensory perception, in the diachronic view and covers all periods of the English language development: Old English, Middle English, Early New English and New English. The objective is a detailed and in-depth study of the grammatical and phonetic characteristics of the main nuclear English sensory verbs at each stage of their development and highlighting the changes that took place in their morphological chronology. The main tasks are to track, analyze and compare the grammatical and phonetic characteristics of sensory verb lexemes of five main lexical-semantic fields to indicate the process of sensory perception in each historical period, comparing their dynamics and identifying all possible grammatical and phonetic changes that took place in the specified time period. Various methods, analyses and approaches were involved to

obtain reliable data: phonetic, component, Дослідження присвячене аналізу динамічного розвитку морфологічних функцій основних сенсорних дієслів, що складають ядро та основну частину п'яти лексико-семантичних полів на позначення процесів чуттєвого сприйняття візуального, аудитивного, дегустативного, ольфакторного і тактильного, у діахронічній площині та охоплює всі періоди розвитку англійської мови: давньоанглійський, середньоанглійський, ранньонovoанглійський та новоанглійський. Метою роботи є детальне та глибоке вивчення граматичних та фонетичних характеристик основних ядерних англійських сенсорних дієслів на кожному проміжку їх розвитку та виокремлення змін, які мали місце у їх морфологічній хронології. Основними завданнями дослідження є відстеження, аналіз та порівняння граматичних та фонетичних характеристик сенсорних дієслівних лексем п'яти основних лексико-семантичних полів на позначення процесу чуттєвого

Головацька Н. Динаміка морфологічних характеристик англійських сенсорних дієслів. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. Вип. 848. С. 59-71. DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2024.848.59-71>.

сприйняття у кожному історичному періоді, зіставлення їх динаміки з давньо-comparative, quantitative analysis, analysis of dictionary definitions, comparative-historical method, diachronic-synchronic approach. The study is based on the use of all possible Old English, Middle English and Modern English dictionaries that are available. The results prove that in the subsystem of English sensory verbs denoting the processes of sensory perception, there have been noticeable changes on the grammatical and phonetic levels. Throughout all periods of the English language development, their grammatical and phonetic functions have been subjected to various forms of alignment and similar influence from the class of strong declension to weak declension. A significant part of the basic nuclear sensory verbs underwent quantitative and qualitative phonetic changes.

Key words: grammatical changes, phonetic changes, diachrony, verbs of perception, morphology, historical periods.

англійського до середньоанглійського, ранньомодерноанглійського періодів і до сучасної англійської мови та виявлення всіх можливих граматичних та фонетичних змін, що мали місце у зазначеному часовому проміжку. Для отримання достовірних даних у цьому дослідженні були залучені різноманітні методи, аналізи та підходи. Зокрема, фонетичний, компонентний, зіставний, кількісний аналізи, аналіз словникових дефініцій, порівняльно-історичний метод, діахронно-синхронний підхід. Дослідження базується на використанні всіх можливих словників давньоанглійської, середньоанглійської і сучасної англійської мови, які є в доступі. Отримані результати дослідження засвідчують, що в підсистемі англійських сенсорних дієслів на позначення процесів чуттєвого сприйняття відбулися відчутні зміни на граматичному та фонетичному рівнях. Встановлено, що сильні дієслова на позначення процесу чуттєвого сприйняття, які збереглися у сучасному словнику англійської мови, рідко репрезентуються донині у граматичній формі, яка представляла би нормальний розвиток їх головних частин у давньоанглійській мові. Впродовж всіх періодів розвитку англійської мови їхні граматичні та фонетичні функції піддавалися різним формам вирівнювання й аналогічному впливу від класу сильної відміни до слабкої відміни. Значна частина базових ядерних сенсорних дієслів зазнала кількісно-якісних фонетичних змін.

Ключові слова: граматичні зміни, фонетичні зміни, діахронія, перцептивні дієслова, морфологія, історичні періоди.

I. ВСТУП

Мові як живому організму властиво розвиватися, тому в ній постійно відбуваються зміни. Дослідження змін на семантичному, граматичному, фонетичному (Smith, 2007), морфологічному рівнях загалом (Brian, 2017; Trips, 2009) будь яких лексичних одиниць, і зокрема, сенсорних дієслів (Головацька, 2009), в діахронічній площині дає нам глибоке розуміння процесів динаміки їх розвитку, взаємодії лексем на різних рівнях, що в результаті дозволяє дослідникам краще окреслити картину сприйняття навколишнього середовища, оточення та світу в цілому. Дослідження дієслів англійської мови впродовж багатьох десятиліть залишаються актуальними. Останні сучасні дослідження проводяться різноаспектно та всебічно, що підкреслює актуальність даної тематики. Зокрема, великі та

значущі праці, перераховані нижче, є значним доробком в цій сфері. А. Імре вивчила та проаналізувала зміни, що мали місце в системі англійських дієслів (Imre, 2015), сконструювавши логічну систему дієслів англійської мови. Перцептивні дієслова англійської мови дослідив А. Вайберг (Viberg, 2019), його дослідження сфокусоване на виокремленні двох основних груп сенсорних дієслів: дієслова-експерієнсори, тобто дієслова, що описують процес отриманих вражень, пережитого досвіду (experienter-based verbs), та дієслова-феномени, тобто такі, що описують процес чуттєвого сприйняття об'єкту (phenomenon-based verbs). Ф. Стрік Ліверз проаналізувала етимологію дієслів сприйняття на нюх (Strik Lievers, 2021), тобто дослідила лексичний пласт дієслів ольфакторного сприйняття в діахронічному розрізі. Перцептивним присудкам в активному стані присвячена стаття болгарської вченої Х. Кукової (Kukova, 2023), де вона детально охарактеризувала поведінку присудків сенсорного сприйняття. Хав'єр Д. Вера дослідив походження давньоанглійських дієслів чуттєвого сприйняття, пізнання та почуття (Vera, 2011), детально проаналізувавши їхню деривацію в морфологічному аспекті. Семантичним змінам базових сенсорних дієслів присвячена наукова праця А. Галака, який детально проаналізував на прикладі зіставлення англійської, німецької, французької, іспанської, італійської та угорської мов динаміку становлення цих дієслів (Galac, 2020). У нашому попередньому дослідженні (Головацька, 2019) був проведений глибокий аналіз семантичних змін основних сенсорних дієслів англійської мови, що є конститuentами п'яти лексико-семантичних полів на позначення відповідних процесів чуттєвого сприйняття, семантичних змін, що відбулися у підсистемі сенсорних дієслів у часовому проміжку від давньо- до середньоанглійського періодів. Таке дослідження в розрізі діахронії дозволило виявити значні семантичні зміни в лексичному пласті англійських дієслів чуттєвого сприйняття. Однак, у підсистемі англійських сенсорних дієслів окрім семантичних змін, мали місце й інші зміни. Атілла Імре (2015, с. 121) зазначив, що «граматика кожної мови переглядається раз на двадцять-тридцять років, що слід вважати природним процесом і однією з головних проблем граматиків». Саме аналіз граматичних та фонетичних змін давньоанглійських сенсорних дієслів наскрізно, включаючи всі періоди розвитку англійської мови, є метою даної статті. Основними завданнями є відстеження та порівняння граматичних та фонетичних характеристик сенсорних дієслівних лексем п'яти основних лексико-семантичних полів на позначення процесу чуттєвого сприйняття у фазі їх динаміки з давньоанглійського до середньоанглійського, ранньоновоанглійського періодів і до сучасної англійської мови та їх можливих фонетичних і граматичних змін, що сталися у зазначеному часовому проміжку.

Методи дослідження. У дослідженні застосовані аналіз словникових дефініцій, фонетичний, компонентний, зіставний, кількісний аналізи, порівняльно-історичний метод із залученням діахронно-синхронного підходу та використані всі можливі і доступні словники давньоанглійської, середньоанглійської і сучасної англійської мови.

II. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Зупинимось детальніше на граматичних змінах, що відбулися у давньоанглійських сенсорних дієслів у перехідний період між давньоанглійською (далі – да.), середньоанглійською (далі – са.), ранньоновоанглійською (далі – рна.) та сучасною (далі – на.) англійською мовами. Окрім деякого вирівнювання форм і ослаблення флексій відповідно до загальної тенденції, головними змінами в сенсорних дієсловах упродовж середньоанглійського періоду були серйозні втрати з боку сильного відмінювання. Це відмінювання, хоч і містило деякі з головних сенсорних дієслів англійської мови, було відносно малим, у порівнянні з великим і стійко зростаючим корпусом слабких дієслів. Така тенденція була властива всій системі давньоанглійських сенсорних дієслів (Baugh, 150). У

середньоанглійський період і надалі в інші періоди англійської мови у сильних дієсловах відбуваються суттєві зміни, що порушили відносну стрункість сильних класів, і водночас підготували подальший перехід до сучасної системи трьох основ. Такі зміни спостерігаються особливо в лексико-семантичному полі давньоанглійських сенсорних дієслів сприйняття на дотик, смак і слух. Певна кількість сильних давньоанглійських сенсорних дієслів починають відмінюватися за типом слабкого відмінювання, інші сильні сенсорні дієслова взагалі зникають.

Щодо лексико-семантичного поля на позначення процесу візуального сприйняття, у ході дослідження встановлено, що із неправильного давньоанглійського сенсорного дієслова візуального сприйняття слабкої відміни утворилося сучасне правильне сенсорне дієслово, що містить компонент на позначення процесу сприйняття зором:

да. *gēscan* (мин. ч. *gōhte*, мн. *gōht*; дієприкм. II *gōht*) – са. *rēchen* (*rōhte*, *rōhte*) – на. *reck*

Деякі сенсорні дієслова лексико-семантичного поля на позначення процесу візуального сприйняття втратили граматичні ознаки слабкої відміни і поступово перейшли до групи дієслів трьох основ:

да. *sceāwian* (мин. ч. *sceāwode*) – са. *schēawen*, *scheauwen* (мин. ч. *schēawede*, *scheawude*, дієприкм. II *schēwed*) – на. *show* (*showed*; *showed/shown*)

да. *mētan* (мин. ч. *mētte*) – са. *mēten* (мин. ч. *mētte*) – на. *meet* (*met*, *met*);

да. *wacian* (*wacode*) – са. *wākien* (*wākede*) – на. *wake* (*woke*, *woken*)

да. *cēpan* (мин. ч. *cēpte*, мн. *cēpton*; дієприкм. II *cēped*, *cēpt*) – са. *kēpen* (мин. ч. *kēpte*) – на. *keep* (*kept*, *kept*)

да. *tāscan* (мин. ч. *tāhte*) – са. *tāchen*, *technen* (мин. ч. *tāhte*, *tahte*, *taute*, *tehte*) – на. *teach* (*taught*, *taught*)

да. *lādan* (мин. ч. *lādde*, *lāded*) – са. *lāden* (мин. ч. *lādde*, *ledde*, дієприкм. II *lēd*) – на. *lead* (*led*, *led*)

Загалом сімнадцять давньоанглійських сенсорних дієслів, що були лексемами лексико-семантичного поля на позначення процесу візуального сприйняття, мали динаміку розвитку неправильних дієслів, що відображено в таблиці 1. При цьому, як ми зазначили в попередньому дослідженні, деякі з них втратили перцептивний компонент процесу сприйняття зором в сучасній англійській мові.

Таблиця 1

Розвиток давньоанглійських сенсорних дієслів візуального сприйняття до сучасних неправильних дієслів трьох основ

Давньоанглійський період	Середньоанглійський період	Новоанглійський період
<i>be-healdan</i> (<i>be-heōlde</i> , <i>be-healden</i>)	<i>bi-healden</i> , <i>bihālden</i> (<i>bihēold</i> , <i>bihōlden</i>)	<i>behold</i> (<i>beheld</i> , <i>beheld</i>)
<i>cēpan</i> (<i>cēpte</i> , <i>cēped/cēpt</i>)	<i>kēpen</i> (<i>kēpte</i> , <i>kēpid</i>)	<i>keep</i> (<i>kept</i> , <i>kept</i>)
<i>cnāwan</i> (<i>cnēōw</i> , <i>cnāwen</i>)	<i>cnāwen</i> (<i>cnēōw</i> , <i>knāwen</i>)	<i>know</i> (<i>knew</i> , <i>known</i>)
<i>cunnan</i> (<i>cūðe</i> , <i>cunnen</i>)	<i>cunnen</i> (<i>cūðe</i> , ? <i>coud</i>)	<i>can</i> (<i>could</i>)
<i>drīfan</i> (<i>drāf</i> , <i>drifan</i>)	<i>drīfen</i> (<i>drāf</i> , <i>drifan</i>)	<i>drive</i> (<i>drove</i> , <i>driven</i>)

Продовження таблиці 1

Давньоанглійський період	Середньоанглійський період	Новоанглійський період
findan (fand, funden)	finden (fand, funden)	find (found, found)
lædan (lædde, læded)	læden (lædde, læd)	lead (led, led)
mētan (mētte, mēted)	mēten (mat, mēten)	meet (met, met)
on-gitan (on-geāton, on-giten)	an-ziten (onzeat, anzetten)	get on (got, got)
sceāwian (sceāwode, sceāwod)	schēawen (schēawede, schēwed)	show (showed, shown)
sēcan (sōhte, sōht)	sēchen (sōhte, sōht)	seek (sought, sought)
seōn (seah, sewen / sawen)	sēon, sēn (seah, sezhen)	see (saw, seen)
þencan (þōhte, þoht)	þenchen (þōhte, þoht)	think (thought, thought)
under-standan (under-stōd, under-standen)	under-standen (understōd, understanden)	understand (understood, understood)
wacian (wacode, wacod)	wākien (wākedden, wāked)	wake (woke, woken)
wītan (wāt, witen)	wīten (wāt, witen)	wit (wot / wist, wist)

Варто відмітити, що результати дослідження, представлені в таблицях 1–4, стосуються лише неправильних сенсорних дієслів, які є основними конститuentами лексико-семантичних полів на позначення п'яти відповідних процесів чуттєвого сприйняття, які зберегли сильну відміну або мали певні фонетико-граматичні зміни.

Щодо лексико-семантичного поля на позначення процесу сприйняття на слух. Було встановлено, що із сильної відміни давньоанглійських сенсорних дієслів аудитивного сприйняття втратилися три сильні дієслова чуттєвого сприйняття:

- 1) fricgan (мин. ч. fræg, мн. frægon, дієприкм. II ge-frigen, -fregen, -frægen),
- 2) frinan (мин. ч. frune, мн. frunen; дієприкм. II frunen),
- 3) swæslæcan (мин. ч. -læhte).

До слабкого відмінювання поступово перейшли наступні сенсорні дієслова сприйняття на слух:

да. frignan (мин. ч. frægn, frægen, frægin, fræng, fregen, мн. frugnon; дієприкм. II frugnen) – са. freinen (мин. ч. frain, дієприкм. II frazned) – на. frayn (~ed)

да. sweðan (мин. ч. swæþ, мн. swædon; дієприкм. II sweden) – са. sweðen, qvēðen (мин. ч. swaþ, дієприкм. II qvēðende) – на. quoth (вживається в 1-й і 3-й особі мин. ч. з постпозитивним суб'єктом)

да. swōgan (мин. ч. sweōg, дієприкм. II swōgen) – са. swōzen, swōven (мин. ч. swēz, дієприкм. II iswōzen, iswowen) – на. sough (~ed)

У лексико-семантичному полі на позначення процесу сприйняття на слух із дієслів слабкої відміни стало неправильними сенсорне дієслово

hūran (мин. ч. hūrde) – са. hēren (мин. ч. hērde, дієприкм. II hērande) – на. hear (heard, heard)

У таблиці 2 представлені шість давньоанглійських сенсорних дієслів сприйняття на слух та динаміка їх розвитку до сучасного стану. Як бачимо, із них п'ять сенсорних дієслів сприйняття на слух зберегли свою граматичну функцію сильного дієслова та є неправильними дієсловами в сучасній англійській мові.

Таблиця 2

*Розвиток давньоанглійських сенсорних дієслів сприйняття на слух
до сучасних неправильних дієслів трьох основ*

Давньоанглійський період	Середньоанглійський період	Новоанглійський період
bidan (bæd, beden)	bidden (bæd, beden)	bid (bade, bidden)
beōdan (beād, boden)	bēoden (bēad, boden)	-
hȳran, hēran (hȳrde, hȳred)	hēren (hērde, hērd)	hear (heard, heard)
rædan (reōrd/rēd, ræden)	ræden (rēdde, rēd)	read (read, read)
secgan (sægde, sægd)	seggen (sægde, seid)	say (said, said)
sprecan (spræc, sprecen)	spēken (spæc, spēkende)	speak (spoke, spoken)

Наше дослідження засвідчило, що в лексико-семантичному полі на позначення процесу чуттєвого сприйняття нюхом відбулися відчутні істотні семантичні зміни (Головацька, 2019) і деякі граматичні зміни. Так, сильне давньоанглійське сенсорне дієслово ольфакторного сприйняття поступово перетворилося на дієслово слабкої відміни:

да. reōcan (мин. ч. reās, мн. rucan; дієприкм. II rocen) – са. reōken (мин. ч. rauzte; дієприкм. II raught, raght) – на. Reek

Сенсорні дієслова ольфакторного сприйняття smeōcan, sweccan, sworetan зникли зі вживання у перехідний період. Одне сенсорне дієслово сприйняття на нюх граматично не змінилося і зберегло граматичні ознаки дієслова сильної дієвідміни:

да. stincan (stanc, stuncen) – са. stinken (stanc, stonken) – на. stink (stank, stunk)

У лексико-семантичному полі давньоанглійських сенсорних дієслів на позначення процесу сприйняття на дотик зникли наступні сенсорні дієслова:

- hrindan (мин. ч. hrand, мн. hrundon) – сенсорне дієслово хептичного сприйняття 3 класу сильної відміни;
- snīdan (мин. ч. snād, мн. snidon; дієприкм. II sniden) – сенсорне дієслово 1 класу сильної відміни;
- fēhan – сенсорне дієслово 1 класу сильної відміни. Синонім попереднього давньоанглійського хептичного сенсорного дієслова fōn;
- дериватив сенсорного дієслова fecgan – ā-fecgan (мин. ч. ā-fegde; дієприкм. ā-feged, ā-fegd), який належав до 1 класу слабкої відміни;
- sporetan, spornettan – сенсорні дієслова хептичного сприйняття 1 класу слабкої відміни (мин. ч. –te)
- steartlian – сенсорне дієслово 2 класу слабкої відміни (мин. ч. –ede, дієприкм. II –ed);
- clifrian – сенсорне дієслово 2 класу слабкої відміни (мин. ч. –ode, дієприкм. II –od) і його дериватив tō-clifrian to scratch;
- snossian – сенсорне дієслово 2 класу слабкої відміни (мин. ч. –ode, дієприкм. II –od);
- fecgan – сенсорне дієслово 1 класу слабкої відміни (мин. ч. feah) та його деривативи æt-fecgan, ge-fecgan;
- flocan, flossan – сенсорне дієслово 1 класу слабкої відміни (мин. ч. –ede; дієприкм. II –ed);
- flōcan – сенсорне дієслово 1 класу слабкої відміни (мин. ч. fleōc);
- frīgian – сенсорне дієслово 2 класу слабкої відміни (мин. ч. –ode) та його дериватив ge- frīgian з тотожним значенням to embrace „обійняти, обійнятися”;
- hæftan – сенсорне дієслово 1 класу слабкої відміни (мин. ч. hæfte; дієприкм. II hæfted, hæft) та його деривативи be-hæftan, ge-hæftan, ge-hæftnan, ge-hæftnian;

- hafetian – сенсорне дієслово 2 класу слабої відміни (мин. ч. –ade, дієприкм. II –ad) з денотативним значенням to clap;
- hafenian – сенсорне дієслово 2 класу слабої відміни (мин. ч. –ode, дієприкм. II –od) з основним значенням to grasp, hold;
- sporettan, spornettan – сенсорне дієслово 1 класу слабої відміни (мин. ч. –te);
- steartlian – сенсорне дієслово 2 класу слабої відміни (мин. ч. –ede, дієприкм. II –ed) з денотативним значенням „вдаритися ногою, спіткнутися”.

Велика кількість дієслів сильної відміни ослабилися, тобто стали правильними сенсорними дієсловами в сучасній англійській мові:

да. feccan (мин. ч. feahte, fehte; дієприкм. II feaht, felt) – са. fecchen, feechen, focchen (мин. ч. feight(e)) – на. fetch (~ed)

да. læccan (мин. ч. læhte; дієприкм. II læht) – са. lācchen (мин. ч. lāhte, дієприкм. II lāht) – на. latch (~ed)

да. fōn (мин. ч. fēnge, мн. fēngen; дієприкм. II fangen, fongen) – са. fōn (мин. ч. fēng, дієприкм. II fonge) – на. fang (now dialect Britain)

да. grīpan (мин. ч. grār, мн. griron; дієприкм. II gripen) – са. grīpen (мин. ч. grār, дієприкм. II gripen) – на. gripe (griped)

да. nīman (мин. ч. nam, мн. nāmon; дієприкм. II numen) – са. nīmen (мин. ч. nam, дієприкм. II numon) – на. nim (nimmed)

да. rācan (мин. ч. rāhte, rāhte, дієприкм. II rāht) – са. rāchen (мин. ч. rāhte, дієприкм. II rauzt) – на. reach (~ed)

да. spann (мин. ч. spēnn, speōnn, дієприкм. II spannen) – са. spannen (мин. ч. spenned) – на. Span

да. wracan (мин. ч. wræc, мн. wræcon; дієприкм. II wrecen) – са. wrēken (мин. ч. wraek, мн. wræcon; дієприкм. II wrēken) – на. wreak (~ed)

да. teōn (мин. ч. teāh, мн. tugon; дієприкм. II togen, tigen) – са. tēon (мин. ч. tēah, дієприкм. II togen) – на. tow (~ed)

Натомість, деякі з давньоанглійських слабких дієслів сприйняття на дотик розвинулися у сенсорні дієслова сильної відміни, тобто дієслів трьох основ. Так, сенсорне дієслово хептичного сприйняття fēlan, яке в давньоанглійській мові мало граматичні ознаки дієслова 1 класу слабої відміни (мин. ч. fēlande; дієприкм. II fēlaned), у динаміці розвитку англійської мови поступово набуло ознак неправильного дієслова і стало на. feel (felt, felt)

fēlan (мин. ч. fēlde) – са. fēlen (мин. ч. fēlde, дієприкм. II fēled) – на. feel (felt, felt)

да. slītan (мин. ч. slāt, мн. sliton; дієприкм. II sliten) – са. slīten (мин. ч. islit) – на. slit (slit, slit)

У таблиці 3 представлені сенсорні дієслова сприйняття на дотик, що входять до ядра відповідного лексико-семантичного поля і зберегли свою граматичну функцію дієслів сильної

дієвідміни впродовж всіх періодів їх розвитку та в сучасній англійській мові належать до групи дієслів з трьома основами.

Таблиця 3

Розвиток давньоанглійських сенсорних дієслів сприйняття на дотик до сучасних неправильних дієслів трьох основ

Давньоанглійський період	Середньоанглійський період	Новоанглійський період
beātan (beōt, beāten)	beāten (beōt, bæten)	beat (beat, beaten)
dragan (drog, dragen)	drawen (droz, drazen)	draw (drew, drawn)
fēlan (fēlde, fēled)	fēlen (fēlde, fēled)	feel (felt, felt)
gifan (geaf, gifen)	zifen (geaf, zifen)	give (gave, given)
gitan (geāt, giten)	geten (gat, geten)	get (got, got)
healdan (heōlde, healden)	healden, hālden (hēold, hōlden)	hold (held, held)
hittan (hitte, ?)	hitten (hitte, hit)	hit (hit, hit)
sleān (slōh/slōg, slagen/slægen)	slēan (slōh, slažen)	slay (slew, slain)
strīcan (strāc, stricen)	striken (strāc, striken)	strike (struck, struck)
swīngan (swang, swungen)	swingan (swang, sw(u)ngen)	swing (swung, swung)
tacan (tōc, ?)	taken (tōc, taken)	take (took, taken)

У перехідний період від давньоанглійської до середньоанглійської мови і надалі лексико-семантичне поле давньоанглійських сенсорних дієслів на позначення процесу чуттєвого сприйняття на смак втратило сенсорні дієслова сильної і слабкої відміни:

- a-sweorran (мин. ч. -swear, мн. -swurron; дієприкм. II -sworren, -swerren), сенсорне дієслово процесу сприйняття 3 класу сильної відміни;
- swolgettan – сенсорне дієслово 1 класу слабкої відміни (мин. ч. -te);
- cwołstan – сенсорне дієслово 1 класу слабкої відміни (мин. ч. -te, дієприкм. II -ed) та його дериватив for-cwołstan;
- glendran – сенсорне дієслово 1 класу слабкої відміни (мин. ч. -ade, -ede; дієприкм. II -ad, -ed), денотативно означає to devour, swallow „жадібно їсти, ковтати” та його похідні слова for-glendran, for-glendrian (-gledrian) (мин. ч. -ode);
- frettan – сенсорне дієслово 1 класу слабкої відміни (мин. ч. -te; дієприкм. II -ed), з основним значенням, що має емоційне забарвлення „пожирати, знищувати” та його дериват of-frettan.

Зміна граматичних функцій відбулася в давньоанглійських сенсорних дієсловах, що склали ядро їх відповідного лексико-семантичного поля. Вони втратили ознаки сильного дієслова і перейшли із сильних до дієслів слабкої відміни:

да. swelgan (мин. ч. swealh, мн. swulgon; дієприкм. II swolgen) – са. swelzen (мин. ч. swalh, дієприкм. II swolgen) – на. swallow (~ed)

да. fretan (мин. ч. fræt, мн. fræton; дієприкм. II freten) – са. freten (мин. ч. frat, дієприкм. II freten) – на. fret (~ed)

да. seōwan (мин. ч. seāw, мн. cūwon; дієприкм. II cōwen) – са. chēowen (мин. ч. céaw, мн. cūwon; дієприкм. II cōwen) – на. chew (~ed);

Давньоанглійське сенсорне дієслово řicgan виконувало граматичні функції як дієслова 5 класу сильної відміни (мин. ч. řah, řeah, мн. řægon, řēgon, дієприкм. II řegen), так і дієслова 1 класу слабкої відміни (мин. ч. řigde, řigede, мн. řigdon, řigedon; дієприкм. II řiged)). Граматично сильна відміна була витіснена розвитком слабкої відміни:

да. řicgan – са. řiggen (мин. ч. ?, дієприкм. II ?) – на. thig (~ed)

У динаміці свого розвитку це сенсорне дієслово у період від середньо- до сучасної англійської мови втратило компоненти дегустативного та хептичного сприйняття і нині у шотландському діалекті англійської мови зберегло значення процесу сприйняття на слух „beg”.

Також граматичну функцію дієслів трьох основ втратили:

да. brūcan (мин. ч. breāc, мн. brucan; дієприкм. II brocen) – са. brūken, brouken (мин. ч. ?, дієприкм. II ?) – на. brook (~ed)

да. sūpan (мин. ч. seār, мн. supon; дієприкм. II sopen) – са. sūpen (мин. ч. sōp, дієприкм. II sopen) – на. sup (~ed)

да. gnagan (мин. ч. gnōh, мн. gnōgon; дієприкм. II gnagen, gnægen) – са. gnawen, gnazen, gnaggen (мин. ч. gnōgh, дієприкм. II gnawen) – на. gnaw (~ed, у дієприкм. II залишилися первинні ознаки gnawed або gnawn)

да. sūcan (мин. ч. seāc, мн. sucon; дієприкм. II socen), да. sūgan (мин. ч. seāh, мн. sugon; дієприкм. II sopen) – са. sūken (мин. ч. sēk, дієприкм. II soken) – на. suck (~ed).

Як видно з таблиці 4, ядерні лексеми на позначення процесу сприйняття на смак зберегли свої граматичні ознаки і в сучасній англійській мові належать до класу неправильних дієслів.

Таблиця 4

Розвиток давньоанглійських сенсорних дієслів сприйняття на смак до сучасних неправильних дієслів трьох основ

Давньоанглійський період	Середньоанглійський період	Новоанглійський період
bītan (bāt, biten)	bīten (bāt, biten)	bite (bit, bitten)
drincan (dranc, druncen)	drinken (dranc, drunken)	drink (drank, drunk)
etan (æt, eten)	ēten (ǣt, ēten)	eat (ate, eaten)
gnagan (gnōh, gnagen)	gnazen (gnōgh, gnawen)	gnaw (gnawed, gnawn)

Таким чином, ми бачимо, що у лексичній підсистемі давньоанглійських сенсорних дієслів впродовж всього періоду їх становлення та розвитку спостерігалися протилежні процеси: коли дієслово слабкої відміни ставало сильним або правильне сенсорне дієслово набувало ознак неправильного сенсорного дієслова.

Щодо фонетичних змін. Певні фонетичні зміни давньоанглійських сенсорних дієслів можна помітити, порівнявши таблиці лексико-семантичних полів процесів чуттєвого сприйняття давньоанглійської та середньоанглійської мов (Головацька, 2009). Дане дослідження засвідчило, що велика кількість сенсорних дієслів зазнала змін на фонетичному рівні. У таблиці 5 представлені фонетичні зміни голосних фонем основних сенсорних дієслів англійської мови, які якісно змінилися перейшовши з короткого голосного до довгого голосного або дифтонгу (наприклад, з e → ea) і навпаки (наприклад, з ō → a; eō → o; ea → o; eō → e; ū → u) в динаміці їхнього історичного розвитку. Певна кількість сенсорних фонем зберегла довгий голосний звук, замінивши його на дифтонг, до прикладу: ē → ee, æ → ea, eō → ee, ū → oo.

Таблиця 5

*Зміни голосних фонем давньоанглійських сенсорних дієслів
на позначення процесу чуттєвого сприйняття*

Лексико-семантичні поля процесу чуттєвого сприйняття	Давньоанглійський період	Середньоанглійський період	Новоанглійський період
Зором	Sceāwian	schēawen, scheauwen	Show
	Wacian	wākien	Wake
	tæcan (мин. ч. tæhte)	tæchen, technen (мин. ч. tahte, taute, tehte)	teach (мин. ч. taught)
	be-healdan	bihālden	behold
	Cnāwan	cnāwen	Know
	on-gitan	an-ziten	get on
	Þencan	þenchen	Think
	wacian (wacode, wacod)	wākien (wākeden, wāked)	wake (woke, woken)
на слух	Cweðan	cweðen	Quoth
	Swōgan	swōzen, swōven	Sough
	hȳran	hēren	Hear
	Friġnan	freinen	Frayn
	rædan (мин. ч. reōrd)	ræden (rēdde)	read (read)
	Sprecan	spēken	Speak
на нюх	Reōcan	rēoken	Reek
на дотик	Wrecan	wreken	Wreak
	Læccan	lācchen	Latch
	Fōn	fōn	Fang
	Teōn	tēon	Tow
	Gitan	geten	Get
	Healdan	healden, hālden	Hold
	Sleān	slēan	Slay
на смак	Swelgan	swelzen	swallow
	Ceōwan	chēowen	Chew
	Brūcan	brūken, brouken	Brook
	Sūpan	sūpen	Sup
	Sūcan	sūgan sūken	Suck
	etan	ēten	Eat

У період динамічного розвитку від давньоанглійської до сучасної англійської мови також відбулися певні зміни приголосних фонем сенсорних дієслів. Деякі глухі приголосні фонем стали африкатами (наприклад, $s \rightarrow ch \rightarrow tch$), дзвінки альвеолярні змінилися на носовий звук (наприклад, $n \rightarrow ng$), зімкнені фонем перейшли у фрикативні ($g \rightarrow y$; $g \rightarrow gh$). Із проривних фонем, що передавалися буквосполученням, перейшли до фрикативного звуку, що передається однією буквою (наприклад, $cg \rightarrow y$, $gg \rightarrow y$), у деяких сенсорних дієсловах зникла фрикативна фонема [r] (наприклад, $sprecan \rightarrow speak$), у деяких відбулася зміна зі дзвінкого альвеолярного звуку до щілинної фонем ($n \rightarrow w$) (див. табл. 6).

*Зміни приголосних фонем давньоанглійських сенсорних дієслів
на позначення процесу чуттєвого сприйняття*

Лексико-семантичні поля процесу чуттєвого сприйняття	Давньоанглійський період	Середньоанглійський період	Новоанглійський період
Зором	rēcan	rēchen	Reck
	sceāwian	schēawen, scheauwen	Show
	cēpan	kēpen	Keep
	cnāwan	cnāwen	Know
	sēcan	sēchen	Seek
	þencan	þenchen	Think
	wacian	wākien	Wake
на слух	frignan	freinen	Frayn
	cweðan	cweðen	Quoth
	swōgan	swōzen, swōven	Sough
	secgan	seggen	Say
	sprecan	spēken	Speak
на нюх	да. rēocean	rēoken	Reek
на дотик	wrecan	wrēken	Wreak
	feccan	fecchen	Fetch
	læccan	lācchen	Latch
	fōn	fōn	Fang
	rācan	rāchen	Reach
	teōn	tēon	Tow
	dragan	drazen, drawen	draw, drag
	sleān	slēan	Slay
на смак	swelgan	swelzen	Swallow
	þicgan	þiggen	Thig
	brūcan	brūken, brouken	Brook
	gnagan	gnawen, gnazen, gnaggen	Gnaw
	sūcan, sūgan	sūken	Suck

Таким чином, завдяки застосованим методам та аналізам дослідження засвідчило, що у фонологічному розрізі головними відмінностями між давньо- та середньоанглійською мовами є фонемізація відмінностей між дзвінкими і глухими звуками у фрикативах, певні зсуви у дистрибуції голосних у певних ядерних сенсорних дієсловах і деякі якісні та кількісні зміни фонемічного складу.

III. ВИСНОВКИ

Результати цього дослідження дозволяють нам зробити висновок, що сильні дієслова на позначення процесу чуттєвого сприйняття, які збереглися у словнику сучасної англійської мови, рідко репрезентуються донині у формі, яка представляла би нормальний розвиток їх головних частин у давньоанглійській мові. За всі періоди розвитку мови їхні граматичні та фонетичні функції піддавалися різним формам вирівнювання й аналогічному впливу від одного класу до іншого. Попри всі граматичні зміни, певна кількість давньоанглійських сенсорних дієслів залишилися сильними і впродовж середньоанглійського, ранньоніованглійського і сучасного англійського періодів зберегли відміну сильних, тобто

неправильних сенсорних дієслів, що відмінюються за трьома основами. Значна частина базових або ядерних сенсорних дієслів зазнала кількісно-якісних фонетичних змін. Перспективою нашого подальшого дослідження є детальний аналіз морфологічних та семантичних змін англійських сенсорних дієслів, які впродовж свого історичного розвитку стали архаїзмами або старомодними і рідко вживаються у сучасному мовленні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Головацька Н. Г. Становлення та розвиток сенсорних дієслів в англійській мові: функціональний і когнітивний аспекти. Чернівці, 2009. 329 с.
- Головацька Н. Кількісно-якісні зміни англійських сенсорних дієслів з XII до XV століття. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім "Гельветика", 2019. Вип. 26, том 1. С. 71–77. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/26.195807>
- Ádám Galac Semantic change of basic perception verbs in English, German, French, Spanish, Italian, and Hungarian. *Argumentum* 2020. Issue 16. P. 125–146. DOI:10.34103/ARGUMENTUM/2020/9
- Åke Viberg Phenomenon-Based Perception Verbs in Swedish from a Typological and Contrastive Perspective. *Syntax and Semantics*. Caen: Presses Universitaires de Caen, 2019. Vol.1. No 20. P. 17–48.
- Attila Imre A Logical English Grammar. Braşov: Transilvania University Press, 2015. 412 pp.
- Baugh Al. C. A History of the English Language. London : Routledge: Taylor & Francis Group, 2002. 5-th ed. 447 pp.
- Bosworth J. An Anglo-Saxon Dictionary / ed. and enlarged by T. Northcote, M. A. Toller. Oxford : At the Clarendon Press, MDCCCLXXXII. London : Henry Frowde OUP Warehouse, 1883. 1302 p.
- Brian D. Joseph Diachronic Morphology. *The handbook of morphology*. Blackwell Publishing Ltd, 2017. Ch. 18. Pp. 349–373. <https://doi.org/10.1002/9781405166348.ch18>
- Cambridge Advanced Learner's Dictionary / ed. Elizabeth Walter. 2nd ed. Cambridge : CUP, 2005. 1572 p.
- Chambers 21st Century Dictionary / ed. Mairi Robinson, George W. Davidson. 11th ed. Great Britain : CUP, 2000. 1654 p.
- Collins English dictionary / ed., Sandra Anderson ... et al. 9th ed. Glasgow: HarperCollins, 2007. 1872 p.
- Dictionaries. 4th ed. Boston : Houghton Mifflin Co., 2001. 951 p.
- Francesca Strik Lievers Smelling over time: The lexicon of olfaction from Latin to Italian. *Typological Studies in Language*. John Benjamins, 2021. P. 369 – 402 DOI:10.1075/tsl.131.13str
- Hristina Kukova Active perception predicates and their frame elements characteristics. *Journal of Bulgarian Language*. Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките, 2023. No. 68. Pp. 135-152 DOI:10.47810/BL.68.21.04.11
- Javier E. Díaz Vera Derivation in a word-based morphology: on the origin of Old English verbs of perception, cognition and emotion. *Linguistica*. University of Castilla-La Mancha, 2011. No 51(1). P. 285 – 290. DOI:10.4312/linguistica.51.1.285-290
- Longman Dictionary of Contemporary English / the editors of Longman Dictionary. 3rd ed. N.Y. : Longman Group Ltd., 2000. 1668 p.
- Merriam-Webster Webster's Third New International Dictionary, Unabridged / ed. in chief, Philip Babcock Gove and the Merriam-Webster editorial staff. Springfield, Mass.: Merriam-Webster, 2002. 2662 p.
- Roget's II: the new thesaurus / the editors of The American Heritage Dictionaries. 3d ed. Boston : Houghton Mifflin Co., 1995. 1200 p.
- Smith Jeremy J. Sound Change and the History of English. N.Y.: OUP Inc., 2007. 196 pp.
- The American Heritage Dictionary of the English Language / the editors of The American Heritage
- The Middle English Compendium [Electronic resource] / chief ed. Frances McSparran ...et al. University of Michigan Digital Library Production Service, 2001. URL: <http://quod.lib.umich.edu/>.
- The Oxford Encyclopedic English Dictionary / ed. by J. M. Hawkins, R. Allan. Oxford: Clarendon Press, 1991. 1740 p.

Trips, Carola *Lexical semantics and diachronic morphology: The development of -hood, -dom and -ship in the history of English*. Walter de Gruyter–Max Niemeyer Verlag, 2009. Vol. 527 in the series *Linguistische Arbeiten*. 267 pp. <https://doi.org/10.1515/9783484971318>

REFERENCES

- Ádám Galac (2020). Semantic change of basic perception verbs in English, German, French, Spanish, Italian, and Hungarian. *Argumentum*, Issue 16, 125–146. DOI:10.34103/ARGUMENTUM/2020/9
- Åke Viberg (2019). Phenomenon-Based Perception Verbs in Swedish from a Typological and Contrastive Perspective. *Syntax and Semantics*. Caen: Presses Universitaires de Caen, Vol. 1, No 20, 17–48.
- Attila Imre (2015). *A Logical English Grammar*. Braşov: Transilvania University Press, 412.
- Baugh Al. C. (2002). *A History of the English Language*. London: Routledge: Taylor & Francis Group, 5-th ed.
- Bosworth, J. *An Anglo-Saxon Dictionary* (1883) / ed. and enlarged by T. Northcote, M.A. Toller. Oxford: At the Clarendon Press, MDCCCLXXXII. London: Henry Frowde OUP Warehouse.
- Brian D. Joseph (2017). *Diachronic Morphology. The handbook of morphology*. Blackwell Publishing Ltd. Ch. 18, 349–373. <https://doi.org/10.1002/9781405166348.ch18>
- Cambridge Advanced Learner's Dictionary* (2005) / ed. Elizabeth Walter. 2nd ed. Cambridge: CUP.
- Chambers 21st Century Dictionary* (2000) / ed. Mairi Robinson, George W. Davidson. 11th ed. Great Britain: CUP.
- Collins English dictionary* (2007) / ed., Sandra Anderson ... et al. 9th ed. Glasgow: HarperCollins.
- Francesca Strik Lievers (2021). Smelling over time: The lexicon of olfaction from Latin to Italian. *Typological Studies in Language*. John Benjamins, 369–402. DOI:10.1075/tsl.131.13str
- Holovatska N. (2019). Kilkisno-yakisni zminy anhliiskykh sensorykh diiesliv z XII do XV stolittia [Quantitative and qualitative changes of English sensory verbs from the 12th to the 15th century]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Drohobych: Vydavnychi dim "Helvetyka", Vyp. 26, tom 1, 71–77.
- Holovatska N. H. (2009). *Stanovlennia ta rozvytok sensorykh diiesliv v anhliiskii movi: funktsionalnyi i kohnityvnyi aspekty* [Formation and development of sensory verbs in the English language: functional and cognitive aspects]. Chernivtsi, 329 s.
- Hristina Kukova (2023). Active perception predicates and their frame elements characteristics. *Journal of Bulgarian Language*. Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките, No. 68, 135–152. DOI:10.47810/BL.68.21.04.11
- Javier E. Díaz Vera (2011). Derivation in a word-based morphology: on the origin of Old English verbs of perception, cognition and emotion. *Linguistica*. University of Castilla-La Mancha, No 51(1), 285 – 290. DOI:10.4312/linguistica.51.1.285-290
- Longman Dictionary of Contemporary English* (2000) / the editors of Longman Dictionary. 3rd ed. N.Y.: Longman Group Ltd.
- Merriam-Webster Webster's Third New International Dictionary* (2002) Unabridged / ed. in chief, Philip Babcock Gove and the Merriam-Webster editorial staff. Springfield, Mass.: Merriam-Webster.
- Roget's II: the new thesaurus* (1995) / the editors of The American Heritage Dictionaries. 3d ed. Boston: Houghton Mifflin Co.
- Smith Jeremy J. (2007). *Sound Change and the History of English*. N.Y.: OUP Inc.
- The American Heritage Dictionary of the English Language* (2001) / the editors of The American Heritage Dictionaries. 4th ed. Boston: Houghton Mifflin Co.
- The Middle English Compendium* (2001) / chief ed. Frances McSparran ...et al. University of Michigan Digital Library Production Service. URL: <http://quod.lib.umich.edu/>.
- The Oxford Encyclopedic English Dictionary* (1991) / ed. by J. M. Hawkins, R. Allan. Oxford: Clarendon Press.
- Trips, Carola (2009). *Lexical semantics and diachronic morphology: The development of -hood, -dom and -ship in the history of English*. Walter de Gruyter–Max Niemeyer Verlag. Vol. 527 in the series *Linguistische Arbeiten*, 267. <https://doi.org/10.1515/9783484971318>